

Asia: VN/27452/2020-OM-548

Julkisuuslain salassapitoperusteiden uudistustarpeiden kartoitus

Lausunnonantajan lausunto

Mitkä ovat mielestänne nykyisten julkisuuslain 24 §:n salassapitoperusteiden kehittämistarpeet? Puuttuuko nykyisistä salassapitosäännöksistä jotain olennaista? Kuvailkaa ja perustelkaa kehittämistarvetta mahdollisimman konkreettisesti.

On selvää, että julkisuuslain salassapitoperusteet eivät nykyisellään tule turvaamaan tai huomioimaan vesihuoltolaitoskentän erityispiirteitä riittävästi. Tämän seurauksena on potentiaalinen riski mm. kriittistä infrastruktuuria koskevien tietojen päätymisestä väärin käsiin. Nykyisessä maailmantilanteessa tällainen uhka on todellinen ja varteenotettava.

Julkisuuslain salassapitosäännöksiä tulee arvioida uudelleen ja mahdollistaa nykyistä paremmin erityisesti turvallisuuteen liittyvien tietojen salaaminen. Lisäksi asiakaskohtaiset tekniset tiedot kuten liittymiskohdat, talokohtaiset vesihuoltopiirustukset tai vedenkulutustiedot voivat sisältää henkilötietoja tai turvallisuuteen liittyvää aineistoa, jonka salassapitoperusteiden tulisi olla yksiselitteisempiä.

Arvioitaessa tarkemmin julkisuuslain 24 §:n salassapitoperusteita, Vesilaitosyhdistys toteaa, etteivät pykälän ensimmäisen momentin kohdat 7) ja 8) ole vesihuollon kannalta riittävät. Näiden kohtien antamien perusteiden lisäksi vesihuollossa pitäisi pystyä salaamaan tiettyjä vesihuoltojärjestelmän ja operatiivisen toiminnan tietoja, joita hyödyntäen voidaan vahingoittaa vesihuoltopalvelun turvallisuutta. Nykylaissa tämä ei Vesilaitosyhdistyksen tulkinnan mukaan ole perusteltavissa.

Tällaisten tietojen vahvemman salaamisen tarvetta voidaan perustella myös seuraavilla aiemmilla linjauksilla: Tammikuussa 2024 lausunnolla olleessa Huoltovarmuuden tavoitepääösluonnoksessa todetaan, että ”Tarkastellaan kriittistä infrastruktuuria koskevan tiedon suojaamisen tarvetta, kuten paikkatietojen avoimuus.” sekä ”Lisäksi on varmistettava, ettei avoimissa tietokannoissa ole vapaasti saatavilla huoltovarmuuskriittisiin aloihin ja kohteisiin liittyviä tietoja, jotka voisivat vaarantaa kansallista turvallisuutta, maanpuolustusta tai sotilaallista huoltovarmuutta.”

Jos julkisuuslain soveltamisalaa muutettaisiin mietinnössä ehdotetulla tavalla (Oikeusministeriön julkaisuja 2023:32, lakiehdotuksen 5 §), millaisia muutoksia tämä edellyttäisi salassapitoperusteisiin? Kuvailkaa ja perustelkaa muutostarvetta mahdollisimman konkreettisesti.

Julkisuuslain soveltamisalan laajentaminen julkisyhteisön, valtion liikelaitoksen tai julkisyhteisöjen yhteisessä määräysvallassa olevaan yhteisöön tai säätiöön ja näiden määräysvallassa oleviin tytäryhteisöihin ja tytärsäätiöihin siltä osin kuin ne harjoittavat muuta kuin kilpailutilanteessa markkinoilla tapahtuvaa taloudellista toimintaa, ei ole tarkoituksenmukaista, saati tarpeellista. Paremminkin sen vaikutukset olisivat turhaan työllistäviä ja mahdollisesti vaarallisia, varsinkin vesihuoltolaitosten osalta, jotka hallinnoivat yhteiskunnalle kriittistä infrastruktuuria ja laitteita.

Kriittisen infrastruktuurin omistajat/haltijat, kuten vesihuolto, toimivat usein kuntien julkisomisteisina konserniyhtiöinä. Näihin toimintoihin on havaittu kohdistuvan tiedustelua niin tietoverkkojen kautta kuin fyysisestikin. Julkisuuslain soveltamisalan laajentaminen koskemaan yhteiskunnan kriittisistä toiminnoista vastaavia julkisomisteisia yhteisöjä on selkeä turvallisuusriski ja aiheuttaa yhtiöissä monenlaisia järjestelyjä ja jopa hankaluuksia tietopyyntöjen kohdistuessa yhtiöiden asiakirjoihin, paikkatietoihin, muihin kriittisiin teknisiin tietoihin jne., joiden salaamiseen julkisuuslain salaamisperusteet eivät nykymuotoisina ainakaan suoraan ulotu. Soveltamisalan laajentamisen haittavaikutukset ovat turvallisuuden näkökulmasta ilmeiset. Julkisuuslain soveltamisalaa ei tule nykyisessä turvallisuustilanteessa ulottaa yhteiskunnan kriittisistä toiminnoista vastaaviin julkisomisteisiin konserniyhtiöihin ja yhteisöihin, kuten vesihuoltolaitoksiin.

Kriittisen infrastruktuurin yhtiöiden voimavaroja tulisi kohdentaa tällä hetkellä varautumisen parantamiseen, ei lisätä avoimuutta turvallisuuskriittisissä kohteissa ja aiheuttaa hallinnon kuormittumista.

Parasta olisi rajata vesihuoltoala kokonaisuudessaan julkisuuslain soveltamisalasta, mutta ellei tämä ole mahdollista, tulee salassapitoperusteisiin lisätä ainakin vesihuollon verkostojen, vedenottamoiden ja muun kriittisen infrastruktuurin salaamisen mahdollisuus sisään.

Salassapitosäännöksiin tulisikin lisätä kohta, jossa mahdollistetaan nykyistä paremmin yksityiskohtaisen paikkatiedon salaaminen tietyissä tilanteissa. Kuten yllä todettu, voi kriittiseen infrastruktuuriin liittyä kohteita kuten valvomorakennukset, muut rakennelmat, verkostot jne. joiden sijaintitieto ei yksinään välttämättä täytä nykyistä salassapidon kriteeriä, mutta jonka havaitaan selvästi olevan hybridivaikuttamiseen liittyvän urkinnan kohteena, myös mahdollisesti rikollisen toiminnan tiedustelun kohteena. Vastaavasti tulisi arvioida nykyisiä tietoaineistoja, tekoälypohjaisia järjestelmiä, IoT-laitteiden sisältämiä tietoja ja niiden salaamisen edellytyksiä salassapitosäännösten näkökulmasta erityisesti turvallisuusnäkökulmaa korostaen. Myös tietopyyntöjen osalta tulisi harkita muutosta ainakin siihen, ettei tietopyyntöä voisi esittää anonyyminä, saati perustelematta tarvetta pyydetylle tiedolle.

Oletteko tunnistaneet tietojen tai asiakirjojen salassapitoa koskevaa erityislainsäädäntöä, joka on ristiriidassa julkisuuslain salassapitosäännösten kanssa? Jos julkisuuslain soveltamisalaa muutettaisiin mietinnössä ehdotetulla tavalla (Oikeusministeriön julkaisuja 2023:32, lakiehdotuksen 5 §), aiheutuisiko soveltamisalan muutoksesta konkreettisia ristiriitoja nykyisen erityislainsäädännön kanssa tai tarvetta tarkentaa erityislainsäädäntöä?

Vesihuoltolaitosten toiminnan julkisuudesta on jo olemassa useita säännöksiä, joten Vesilaitosyhdistyksen kannan mukaan on epäselvää, toisiko muutos minkäänlaista lisäarvoa vesihuoltolaitosten näkökulmasta.

Vesihuoltolaitoksella on vesihuoltolain 16 §:n mukaan velvollisuus tiedottaa riittävästi laitoksen toimittaman talousveden laadusta ja jäteveden puhdistuksen tasosta. Tietojen saamiseen

vesihuoltolaitoksen asiakirjoista, jotka sisältävät raaka- tai talousveden laatua ja määrää tai jäteveden käsittelyä ja johtamista koskevia ympäristötietoja, sekä velvollisuuteen edistää tällaisten ympäristötietojen saantia, sovelletaan, mitä julkisuuslaissa säädetään. Päätökseen on muutoksenhakuoikeus.

Vesihuoltolaissa on 16 §:n lisäksi useita säännöksiä, jotka koskevat vesihuoltolaitoksen toiminnan läpinäkyvyyttä ja julkisuutta: kirjanpidon eriyttäminen (20 §), hinnoitteluperusteiden julkistaminen (20 c §), tietojen toimittaminen vesihuollon tietojärjestelmään (20 d §), jne. Toiminta-aluekartat tulee julkaista tietoverkossa (8 §). Lisäksi vesihuoltolaissa todetaan liikesalaisuudesta (35 §).

Vesilaitosyhdistys perusteltu kanta on, että vesihuoltotoiminta on jo suurelta osin julkista, ja avoimuus toteutuu laajasti. Se, mikä ei ole julkista, koskee asiakkaiden henkilötietoja ja liikesalaisuuksia muiden lakien kuin vesihuoltolain nojalla.

Jännäri Joonas

Suomen Vesilaitosyhdistys ry - Lakiasianpäällikkö